

ELS BISBES DE LLEIDA I L'ESpanyOLITZACIÓ (SEGLES XVI-XVIII)

Alfred Agustí i Farreny

Introducció

En general, els historiadors de la llengua fan un reconeixement positiu de l'actitud de l'Església en el manteniment dels usos lingüístics durant el període de decadència i de persecució. Tanmateix, no totes les diòcesis catalanes han patit un mateix procés ni totes han tingut una mateixa actitud. Endemés, és obvi que parlar globalment de l'actitud de l'Església no porta a gran cosa, pel fet que l'Església té una organització força complexa i jerarquitzada.

Els estudis d'aquest àmbit s'han centrat fins ara bàsicament en les diòcesis de Barcelona i Tarragona, mentre que la resta n'han quedat bastant al marge. En aquesta comunicació volem aportar algunes dades, des de la perspectiva de la diòcesi de Lleida, quant a l'actitud de la jerarquia episcopal lleidatana durant els segles XVI-XVIII. En fem una valoració global, respecte al procés d'espanyolització, per segles.

Els bisbes del segle XVI

Els bisbes lleidatans, durant el segle XVI destaquen pel fet de ser, en llur majoria, originaris de famílies benestants, alguns, fins i tot pertanyents a la noblesa¹, cosa que els va permetre d'accedir a les més altes fonts del saber de l'època: estudien a les millors universitats europees² i tenen una formació humanística excel·lent. A més, es troben molt propers a les esferes del poder tant polític com eclesiàstic³ i, per això, accediran als llocs més destacats dins

1. JOAN DEL MILÀ, de la família valenciano-pontifícia dels Borja; Benet de Tocco, nét del darrer emperador de Constantinoble; Pere d'Aragó, fill dels ducs de Sogorb i de Cardona. Sobre llengua-noblesa, cf. Josep M. Nadal, *Problemes lingüístics en el segle XVI i XVII*, dins IICILC. València, 1989, pàgs. 53-64.

2. A BOLONYA, estudien Milà, Lloaces, Agustí, Taixaquet; a París, Lloaces i Taixaquet; a Pavia, Lloaces; a Pàdua, Agustí.

3. JOAN DEL MILÀ: nebot de Calixt III i cosí d'Alexandre VI; Joan d'Énguera, confessor de Ferran II el Catòlic, l'emmaridament del qual amb Germana de Foix va gestionar; Jaume de Conchillos, germà del secretari i privat de Ferran II; Antoni Agustí, nunci apostòlic de Juli III i visitador de Felip II a Sicília; Benet de Tocco va formar part de la Cort de Carles I i, com a bisbe de Girona, va presidir per dues vegades la Generalitat de Catalunya (1569-71; 78-80).

la jerarquia eclesiàstica.

L'obertura europea els fa adonar, encara més, de la davallada intel·lectual de l'Estudi General de Lleida, que intenten de reformar⁴. Comptaran, en la segona meitat del segle, amb el suport de Felip II, impulsor dels estudis superiors i preocupat, alhora, pel perill de la entrada als seus regnes, principalment els fronterers, de les herètiques doctrines dels hugonots. És per això que, a més de la creació de la noves diòcesis de Jaca i Barbastro (1571), l'adscripció de la diòcesi d'Elna a l'arquebisbat de Tarragona i la creació de la de Solsona (1593), va propugnar decididament la reforma de l'Estudi a fi que esdevingués un fre a l'expansionisme protestant.

Fruit també de l'humanisme triomfant a l'Estudi General, a despit de la seva decadència, és l'aparició, a Lleida, de l'escola municipal: "L'aparició de l'escola municipal a Lleida fou un producte de l'humanisme que ja havia triomfat a l'Estudi General, amb la presència de bisbes erudits, com el mallorquí Miquel Despuig, fundador del Col·legi de la Concepció, i Antoni Agustí, que reformà les escoles superiors i introduí la impremta a la universitat lleidatana, on s'editaren els primers llibres de text escolars. Després vindran les providències redreçadores de Francesc Virgili, els quals tanquen un període profitós per a la cultura que va de l'any 1558 al 1620. Tot això coincideix amb la preocupació dels prohoms i paers de la ciutat a favor de l'ensenyament públic o popular, on els infants haurien d'assistir gratuïtament. Almenys aquesta era la intenció."⁵

El concili de Trento⁶ va marcar, durant aquest segle, la vida de tota l'Església. Quatre bisbes lleidatants hi assistiren: Miquel Despuig, Ferran de Lloaces, Miquel Tomàs de Taixaquet i Antoni Agustí. Tots hi van fer un bon paper, especialment el bisbe Agustí, universalment conegut. És lògic de suposar que devien aplicar, amb coneixement de causa, les diposicions de l'esmentat concili. A més, els prelats Lloaces i Agustí també foren arquebisbes de Tarragona⁷ i hi van convocar concilis, a fi de tractar de l'aplicació de les diposicions tridentines⁸. Les constitucions, tant conciliars com sinodals, sobre

4. MIQUEL DESPUG va preparar una reforma que va publicar el seu successor Antoni Agustí el 1565. Una nova reforma, profunda, però a començaments del segle següent, fou la del bisbe Virgili en 1613.

5. JOSEP LLADONOSA, *Escoles i mestres antics de minyons a Lleida*. Col·lecció "Episodis de la Història", 137. Rafael Dalmau ed., Barcelona, 1970, pàg. 19.

6. Se celebrà en tres etapes: 1545-47, 1551-52 i 1562-63.

7. FERRAN DE LLOACES de 1660 a 1667 i Antoni Agustí de 1577 a 1586.

8. FERRAN DE LLOACES va publicar, en 1566, les primeres constitucions que pretenien d'aplicar, a tota la Tarraconense, les diposicions tridentines. L'arquebisbe Agustí va editar el seu aplec l'any 1581.

la predicació en llengua vulgar es perllonguen durant el segle XVI i el següent. La substitució del llatí pel català en la predicació i en la catequesi comportarà igualment la substitució en altres àmbits de l'administració eclesiàstica. Aquest serà un dels fets més cabdals, en quant aportació de les altes esferes eclesiàstiques, en la història de la nostra llengua en el segle XVI.

D'altra banda, tot i la pretensió dels Reis Catòlics de nomenar bisbes per a les seus del Principat de personalitats de fora de la Corona d'Aragó, no sense protestes, va continuar el costum medieval de cercar-los només de la confederació catalano-aragonesa. De fet, tots els prelats lleidatans del setzè ho són, amb l'excepció de Martínez de Villatoriel. Ara bé, encara que no usessin la llengua del país, tots els prelats d'aquest segle es reafirmen en la doctrina tridentina de la predicació en llengua vernacle i la fan aplicar a la seva diòcesi.

Fins i tot els cinc bisbes de procedència aragonesa s'identificaren amb els seus feligresos, des del punt de vista lingüístic. Ho afavoria el fet de comparir, dins la corona catalano-aragonesa, l'afecció radical a les llibertats polítiques. Tanmateix, la presència de bisbes de parla no catalana, tant de la confederació com de Castella, prefigurava la política a seguir: "Ara, però, la presència de tres aragonesos en onze bisbats, reforçada, a més, per cinc prelats de la corona de Castella, reflectia ja la política de Felip II de servir-se de l'Església per a castellanitzar tot Espanya i per a consolidar el poder del rei en els Estats catalano-aragonesos, les constitucions dels quals limitaven força el nombre d'alts oficials de lliure designació reial."⁹

No pretenem entrar en el tema de la predicació en les parròquies d'Aragó, però cal suposar que la llengua vernacle anava referida a la llengua pròpia i materna i, per tant, no hauria de plantejar cap problema -no n'hem trobat cap constància en la documentació que hem manejat-, atesa la clara isoglossa que dividia les poblacions de parla catalana i les de parla castellana¹⁰.

Els bisbes del XVII

Francesc Virgili, el primer dels bisbes del XVII, és el darrer dels grans humanistes que van regir la diòcesi ilderdense en el segle anterior. Els seus successors destacaran més per la preocupació pastoral que per la seva formació científica; ben pocs estudien en universitats europees.

9. MIQUEL BATLLORI, *A través de la Història i la Cultura*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1979, pàg. 138.

10. És significatiu, en aquest sentit, el nomenament que va fer el bisbe Pere de Magarola, en 1634, d'un vicari general a Montsó per a governar el districte d'Aragó, pertanyent a la diòcesi lleidatana.

La guerra dels Segadors marcarà la vida política, cultural i eclesiàstica d'aquest segle. Els monarques de la dinastia dels Àustria, fent ús del dret de presentació, acostumaven a nomenar bisbes addictes a la seva política: cada vegada és més ostensible la tendència a escollir-ne de castellans¹¹. Contrasta, fins i tot, la política neoforalista endegada per Carles II, ja que, al costat de bisbes procedents del Principat, la nostra diòcesi, durant els darrers vints anys del segle, serà regida per dos jerarques castellans¹².

Entre tota la gernació de prelats del XVII, destaca per la seva actitud d'acatament i submissió a la monarquia, la figura de Caballero de Paredes. Primerament, en el concili de Tarragona de 1636-37 i, posteriorment, durant la revolta catalana de 1640.

Simptomàtica va ser l'actuació d'aquest prelat en el concili tarraconense, perquè les opinions que hi va expressar representaven ja els estereotips de Castella envers la llengua catalana i la desconeixença de la realitat cultural i lingüística de la diòcesi que regia¹³. D'altra banda, l'oposició de clergat i feligresos lleidatans, per la seva aferrissada addicció al monarca felipista, el va obligar a abandonar, disfressat, la ciutat¹⁴, a la qual ja no va tornar mai més. En ambdues oportunitats es va quedar sol i, a hores d'ara, hom pot comprovar com era d'aïllada i personal la seva postura i que, en cap cas, no podia ser representativa de l'estat d'opinió de l'església lleidatana, malgrat que, posteriorment, també l'alt clergat s'hi anirà sotmetent. Només cal pensar en la reentrada de Felip IV a la ciutat de Lleida, amb el concurs del bisbe, de tot el clergat i de totes les autoritats.

Tampoc no podem parlar d'una constant i seriosa preocupació de la jerarquia eclesiàstica lleidatana del segle XVII per l'Estudi General. Llevat de les

11. "Item que los bisbats de Cathalunya se ajen de provehir a naturals del present Principat y comptats de Rossello y Cerdanya." ACT. CAP., 53, fol. 82.

12. FRANCISC BERARDO, de Conca (1680-1681) i Miquel-Jeroni de Molina, de Castella (1682-1698).

13. SANC CAPDEVILA, *Processus iuris ecclesiastici*, e.p.Tarragona, 1929, pàgs. 34-59.

14. J. PLEYAN, *Efemérides leridananas. Recogidas y ordenadas*. "Ilerda" XXVII-XXVIII (1963) [21-09-1640].

reformes del bisbe Virgili¹⁵ i del bisbe de la Seu d'Urgell, Pau Duran¹⁶, comissionada per Felip IV, en 1638, la prostració n'era la característica, agreujada amb la supressió de les càtedres majors per part de Carles II¹⁷.

Creiem, doncs, que l'actitud de la jerarquia, tant la de la Corona d'Aragó com la de Castella és de sotmetre's, servilment, a la monarquia, però queda clar que ho fa més aviat per raons d'adhesió personal¹⁸ que no pas per raons polítiques. És a dir, el monarca, representant els diversos regnes de l'autoritat política, exerceix el dret a elegir els bisbes en els seus diferents estats i, en conseqüència, cal retre-li submissió. No es contempla, tanmateix, l'estat com

15. "DECRETA II REGIA PRO REFOR II MATIONE UNIVERSITATIS II STUDII GENERALIS ILLERDÆ, EDITA II IN ILLIUS VISITATIONE DE II ANNO M. DC. XIII. ILLERDÆ. II Apud Ludovicum Manescal, Bibliopolam, & Typographum II Universitatis, Anno 1614.

10 folios.— Signatura A - B 3.— 27 por 18 centímetros, 4º marquilla.— Capitales grabadas en madera. En la obra de D. Juan Llorens: *L'Universitat de Lleyda* (Lleyda, Sol y Benet, 1901) se hace mención de este Decreto reformando los Estatutos de dicha Universidad, pero se le atribuye a Felipe II. Debe ser un error de imprenta no subsanado, pues las fechas están bien: 13 de diciembre de 1613, la carta del Rey al obispo Virgilio, como resultado de su visita a dicho centro docente y 20 del mismo mes el privilegio transcrito.— El Sr. Gras de Esteva en su obra *La Paheria de Lérida*, da una amplia reseña de este privilegio." Cf. Manuel Jiménez Catalán, *Apuntes para una bibliografía ilerdense de los siglos XV al XVIII*. Tipografía "L'Avenç". Barcelona, 1912.

16. "La realidad imperante del hecho biológico de la lengua la vemos confirmada, también, en la reforma de los Estatutos del Estudio, que, por comisión del monarca, llevó a cabo, en el año 1639, el obispo de Urgel, Pablo Durán. Comprende ésta 51 artículos, divididos en cinco capítulos, escritos enteramente en catalán [nota: Procedente del Archivo parroquial de San Andrés, de Lérida, hoy desaparecido. Conservamos una copia que nos cedió, hace años, el amigo Niubó]. La novedad de esta reforma, la única que se hizo en lengua catalana, pues todas las demás, anteriores o posteriores, fueron siempre escritas en latín, sorprende todavía más si pensamos que su autor, el obispo Pablo Durán, fué un ferviente partidario de Felipe IV durante las guerras de Cataluña iniciadas en 1640, lo que le pone al abrigo de toda tendencia sospechosa." Ramon Gaya, *Los jesuitas en la universidad de Lérida*, "Miscelánea de trabajos sobre el Estudio General de Lérida", vol. III. IEI. Lleida, 1954, pág. 119.

17. "A la proposició feta per lo senyor canonge Mirarnau clavari de la universitat litteraria de la present ciutat sobre la suspensió ha fet sa Magestat de les cathedres dient que si lo il.lustre Capítol escriurie a sa Altesa y a qui convingue sobre de aquest negoci deliberen que si los síndics assignats volen escriurer que escriguen y si lo senyor bisbe ciutat y universitat escriuhen que lo Capítol escrigue també". ACT. CAP., 80, fol. 303.

18. "Deliberaren y acordaren que ningun religios o boneta català pugue esser proposat per a lector de la present Iglesia ni aquell pugue entrar en votos que primer no conste llegítimament esser abonat per bon y fabel vassall de sa Magestad de sa Magestad que Deu guarde etiam durant les guerres, demanara que en ningún temps lo tal hajíe tingut sequito en Fransa y contra nostre Rey y Senyor y que asso hajíe de constar per la carta de sa Altesa o de son successor y llochinent de Capita general". ACT. CAP., 63, fol. 236s.

a uniformitat, com a realitat¹⁹.

Els bisbes de la seu de Lleida durant el segle XVIII

El primer tret que sobta és el fet que tots els prelats del XVIII siguin de fora del Principat i de la confederació catalano-aragonesa, llevat de l'aragonès Gregori Galindo. Diu Lladonosa: "La política neoforalista de Carles II es manifestà també en el fet de cobrir les vacants de bisbes que es produïen a la diòcesi de Lleida amb clergues procedents de l'antiga Corona d'Aragó. Tal tendència restà frustrada tan bon punt posà els peus a Madrid el primer monarca de la dinastia dels Borbó. Des de Felip V a Ferran VII tots els prelats que ocuparan la seu lleidatana seran naturals del regne de Castella, llevat de Gregori Galindo, que era aragonès."²⁰

Aquesta circumstància no es repetirà mai més al llarg de tota la història de l'església de Lleida i, pel que fa a la resta de les diòcesis catalanes, només succeirà a la Seu d'Urgell, on els nou bisbes del XVIII tots són de fora dels Països Catalans²¹.

D'altra banda, el desenllaç de la guerra de Successió i la Nova Planta de Felip V canvien radicalment l'estructura político-constitucional de l'antiga Confederació Hispànica. L'antic ordre és substituït pel nou ordre de l'estat unitari. Tot això es reflectirà en una nova reestructuració de l'Estat, on l'administració s'haurà d'adaptar al nou estil. També l'administració eclesiàstica haurà de canviar, si més no en aquells aspectes que tenen a veure amb les relacions externes. Per exemple, si el cas d'estrangeria en la provisió de càrrecs eclesiàstics, esgrimit sovint pel capítol de Lleida, significa un obstacle per a la política general dels monarques borbons, el suprimirà aduint la necessitat d'adaptació a "las leyes y costumbres de Castilla": "...con Real Sedula de 26 de mayo de este año dirigida a su Excelentissima i real Audiencia se ha servido resolver cessen dichas providencias y que en lo adelante en cada obispado que vague haya de nombrar su Magestat una persona eclesiastica que por si sola y sin intervencion alguna administre los frutos y rentas del obispado vacante y que sus productos los remita a poder de Cantuchi y Compañia resi-

19. "Item semblantment sempre y en cas que se volgues tractar o se tractas de la unio de aquestos regnes ab lo de Castella o y ab la moneda de bello si acas se demana se ordene a dits senyors sindichs noy consenten ans se expressen me no [que no] y discenten y protesten ut supra". ACT. CAP., 53, fol. 82.

20. J. LLADONOSA, *Història de la ciutat de Lleida*. Col·lecció "Documents de Cultura". Ed. Curial. Barcelona, 1980. pàg. 246.

21. Cf. Annex II.

dentes en la corte de Madrid, los quales han de otorgar deposito de las cantidades que se les entregaren para tenerlas a ley de tal, hasta nueva orden, para acudir con ellas a quien tocaren y fuere justo; y asi mismo se ha servido que a las personas eclesiasticas que su Magestat nombrare para la administracion y cobro de los obispados vacantes no solo se les ha de tener por parte en dicha administracion y cobro de las mitras vacantes, sino tambien en lo tocante a los espolios de los obispos difuntos para que los puedan defender y cuidar a fin de que se ponga cobro en ellos y se distribuyan legitimamente para saber lo que queda de residuo por ser este incluso en la administracion que se les encarga sin que este se entienda en lo jurisdiccional cuyo conocimiento toca a los reales Ministros, y porque *segun leyes y practica de Castilla* en los obispados que tienen los obispos jurisdiccion temporal, luego que llega el caso de la vacante recahe en los Cabildos, a mas de la espiritual, la jurisdiccion temporal sin que por esto dexen de quedar esta sujeta a la Real por tocar sus appellaciones a los tribunales reales...ha resuelto su Magestat que en este Principado mientras no haya succollectores de la camara apostolica *se practique en este particular lo mismo que en Castilla*; y assi mismo se ha servido su Magestat resolver que en este Principado se practique en quanto al conocimiento de lo jurisdiccional de los espolios que se exersan sus reales ministros y en consecuencia *assi como en los Reynos de Castilla tienen dicho conocimiento los corregidores, lo tengan en este Principado los corregidores o ministros reales* que exersan jurisdiccion ordinaria en los respective lugares que sucedan las vacantes. Y la observancia de las referidas providencias se ha comensado a practicar en el obispado de Solsona en virtud de especiales ordenes de su Magestat y deviendo tener las reales ordenes de su Magestat el mas exacto cumplimiento; de orden de su Excelentissima y Real Audiencia lo participo a V.S. para que quede en esta inteligencia y disponga que esta carta se registre en los libros capitulares de esse Cavildo y se le de cumplimiento en su casso y del recivo de esta me dara V.S. aviso. Dios guarde a VS Ms. as. como deseo. Barcelona a 19 de junio de 1717. Don Salvador de Prats y Matas. Ilustre Cabildo de la Santa Iglesia de Lerida.”²²

Les lleis de Castella seran, doncs, l'únic referent a aplicar als nous regnes sotmesos i, en cas de dubte, sempre cal atènyer-se a la normativa castellana. Així mateix, la necessitat d'aplicar unes mateixes lleis legitimarà la intromissió reial en qualsevol afer dels seus súbdits i, en conseqüència, també de l'Església: “... fou llegida la carta de sa Magestat (Deu lo guarde) de 5 del

22. ACT. CAP., 85, fol. 50s. El subratllat és nostre.

corrent mes de maig despachada per lo Senyor Don Manuel de Vadillo y Velasco expressant en efecte que avent estat informat sa magestat de haver inusitadament en esta seu vacant passat a vostra senyoria a fer nominació de quatre vicaris generals encarrega a vostra senyoria passe a revocar tres de dits vicaris generals y que quede solament subsistent la nominació feta de persona a don Geronim Valls per a que exercesca son empleo.”²³

Destaquem que, en els dos textos precedents, l'actuació reial té lloc en moments de seu vacant. És a dir, el monarca no té cap problema amb els bisbes, nomenats per ell, sinó durant el temps de seu vacant, quan l'autoritat eclesiàstica l'exerceix, normalment, el capítol. A més, pot significar que la seva actitud és contrària a la ingerència reial²⁴, encara que serà canviant.

Ben avançat el segle XVIII, durant el regnat de Carles III, continua encara la tasca d'adaptació dels costums eclesiàstics als de Castella, com reflecteixen les actes capitulars en el tema de l'erecció de les tres canongies d'ofici: “...he venido en prestar mi real consentimiento para que en esa Iglesia Catedral de Lerida se erijan en canongias de oficio Magistral, Doctoral y Lectoral... y se han de proveer siempre por oposicion y concurso general y abierto como se ha practicado con la canongia Penitenciaria de esa Iglesia y se executa en las Iglesias de Castilla... Bien entendido que... despues de celebrado el concurso y exámenes solamente tendra el Cabildo la accion de votar y proponerme tres sugetos los mas dignos y benemeritos entre todos los opositores, y remitirme esta terna para que de los contenidos en ella nombre Yo al que estimaré mas digno despachandole el título correspondiente...”²⁵

Manuel Macias, aleshores bisbe de Lleida, decreta l'erecció de les tres prebendes de magistral, doctoral i lectoral a la seva església catedral seguint fidelment els desigs del monarca: “...En esta consideración, y teniendo presente que la dicha erección, de las tres prebendas de oficio, a mas de ser mui conformes a el Sagrado Concilio de Trento en la session 5 Cap. 1º de reformatione, por lo que mira a la Lectoral, y en quanto a la Doctoral y Magistral a la Bulla de Sixto IV y motu proprio de Leon decimo, para los Reinos de Castilla y Leon, ha de ser también de mucho lustre, y esplendor, y de una conocida utilidad, a la dicha Iglesia y Cabildo. [...] Y finalmente, en quanto a la prebenda de Lectoral debiera tambien su opositor decir todos los años tres oraciones

23. ACT. CAP., 81, fol. 82.

24. Els Capítulars, en rebre la notificació del secretari de la Reial Audiència de Barcelona, don Salvador de Prats i Mates, creuen que la intromissió del rei és il·legal i comissionen canonges “per a que miren los pappers hi a en lo Archiu”, ACT. CAP., 85, fol. 51.

25. ACT. CAP., 96, fol. 322.

en idioma latino de media hora cada... y a mas debera tambien...leer otra media hora en idioma latino, o castellano sobre el libro de la Sagrada escritura que hubiese elegido..."²⁶

Conseqüència pràctica de tot el que hem dit és també l'adaptació a l'estil de Castella a través de la introducció de la llengua: l'assimilació ha de ser total. Si hé la Nova Planta constitueix les bases del nou Estat, no es fa referència explícita al fet lingüístic diferencial, malgrat les recomanacions fetes als corregidors. Caldrà una actuació decidida, un manament ferm a fi d'introduir el castellà dins l'àmbit eclesiàstic per tal d'anar-hi esdevenint l'única llengua vehicular. L'aplicació de la reial cèdula de Carles III de 1768, la farà el bisbe Sánchez Ferragudo en la seva visita pastoral de 1778-79, obligant l'ús exclusiu del castellà en els registres parroquials.

Comptat i debatut, la ingerència reial en els afers eclesiàstics, a fi d'adequar-ho tot a les lleis de Castella, és a dir, les lleis de l'Estat, cal inserir-la en el seu context general. No és una actuació aïllada, una actuació més. A parer nostre, és una peça del *puzzle* o trencaclosques, amb el qual s'anirà bastint el nou Estat unitari espanyol, la construcció del qual s'enllestirà, pel que fa als fonaments bàsics, durant el segle XVIII i comptarà amb l'ajut inestimable de gairebé tota la jerarquia eclesiàstica, però no amb tots els estaments.

26. ACT. CAP., 96, fol. 341s.

**ANNEX I:
Llista dels bisbes de Lleida dels segles XVI-XVIII²⁷**

1.	Lluís-Joan del Milà i de Borja	1461-1510	Albaida
2.	Joan d'Énguera	1510-1512	País Valencià
3.	Jaume de Conchillos	1512-1542	Tarassona
4.	Martí Valero	1542	Aragó
5.	Ferran de Lloaces i Peres	1543-1553	Oriola
6.	Joan d'Àrias	1553-54	Eixea
7.	Miquel Despuig	1556-1559	Tortosa
8.	Antoni Agustí i Albanell	1561-1576	Saragossa
9.	Miquel Tomàs de Taixaquet	1577-1578	Llucmajor
10.	Carles Domènec	1580-1581	Barbens
11.	Benet de Tocco	1583-1585	Nàpols
12.	Gaspar-Joan de la Figuera	1585-1586	Fraga
13.	Joan Martínez de Villatoriel	1586-1591	Lleó
14.	Pere d'Aragó	1592-1597	Catalunya
15.	Francesc Virgili	1599-1620	Tarragona
16.	Pere Anton i Serra	1621-1633	Saragossa
17.	Antoni Pérez	1633	S.Domingo de Silos
18.	Pere de Magarola i Fontanet	1634	Barcelona

27. Cf. Butlletí Oficial del bisbat de Lleida. Número extraordinari. Guia de l'església en la diòcesi de Lleida, 1989, pàgs. 56-57. També GEC, s.v. *Lleida, bisbat de*, art. signat per Josep Lladonosa i Antoni Pladevall, vol. 9. Barcelona, 1976, pàg. 215s. N'hem catalanitzat tots els noms. Per a una més àmplia informació sobre l'episcopologi ilerdense d'aquest període i, en general, de l'actitud de l'església de Lleida quant a l'espanyolització, cf. Alfred Agustí i Farreny, *La llengua catalana a la diòcesi de Lleida (segles XVI-XVIII)*. Microforma. Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra, 1993.

19.	Bernat Caballero de Paredes	1635-1642	Medina del Campo
20.	Vicent Margarit	1642	? (només electe)
21.	Pere de Santiago	1644-1650	Sallent de Gállego
22.	Gaspar Català de Montsonís	1651	València (només electe)
23.	Miquel d'Escartín	1656-1664	Saragossa
24.	Brauli Sunyer	1664-1667	La Pobla de Massaluca
25.	Josep Ninot	1668-1673	Sta. Coloma de Queralt
26.	Jaume de Copons i de Tamarit	1673-1680	Catalunya
27.	Francesc Berardo	1680-1681	Conca
28.	Miquel-Jeroni de Molina	1682-1698	Castella
29.	Joan de Sta. Maria Alonso	1699-1700	Terriente
30.	Francesc de Solís	1701-1714	Gibraltar
31.	Francesc Olaso d' Hipenza	1714-1735	Calahorra
32.	Gregori Galindo	1736-1756	Josa
33.	Manuel Macias de Pedrejon	1757-1770	Becerril de Campos
34.	Joaquim A. Sànchez Ferragudo	1771-1783	Àvila de los Caballeros
35.	Jeroni-Maria de Torres	1783-1816	Allo

ANNEX II:
Origen i procedència dels bisbes de les diòcesis catalanes (segles XV-XX)

Quadre I: Distribució per segles

Segles	XV			XVI			XVII			XVIII			XIX			XX		
	Pr	Pc	E	Pr	Pc	E	Pr	Pc	E	Pr	Pc	E	Pr	Pc	E	Pr	Pc	E
Lleida	2	2	3	5	3	5	5	1	8	0	0	6	2	2	6	2	2	4
La Seu d'Urgell	4	2	0	5	2	3	5	1	3	0	0	9	3	0	3	4	2	0
Tarragona	3	1	2	3	2	5	5	1	4	5	1	4	4	1	3	3	0	3
Solsona	-	-	-	-	-	-	4	0	10	1	2	6	3	0	2	3	5	0
Tortosa	5	0	3	5	1	5	2	0	8	0	1	7	3	0	5	0	3	1
Barcelona	7	4	2	6	1	3	5	1	4	1	2	10	4	2	3	4	3	4
Girona	9	1	0	3	1	3	8	1	4	4	0	4	3	0	5	5	2	0
Vic	7	1	1	2	3	5	9	1	2	3	0	3	7	0	1	2	2	0
Principat	35.	11.	11	29.	13.	29	40.	8.	44	14.	6.	49	29.	5.	28	23.	19.	12

Elaboració pròpia a partir de les dades de la *gran enciclopèdia catalana* en els episcopologis respectius.

Pr: Principat. Pc: Països Catalans. E: estrangers.

Quadre II: Detall de la procedència (segles XV-XX)

	L	U	TA	S	TO	B	G	V
Total bisbes	82	65	73	33	67	104	81	82
1. Catalans	48	44	48	19	38	76	63	66
1.1. mateix bisbat	10	6	1	0	5	10	19	19
1.2. fora bisbat	38	38	47	19	33	66	44	47
1.2.1. Principat	27	30	39	11	27	52	37	39
1.2.2. País Valencià	7	8	8	6	5	13	5	7
1.2.3. Illes	4	0	0	2	1	1	2	1
2. No catalans	34	21	25	14	29	28	18	16
2.1. Hispànics	30	18	24	14	25	24	16	14
2.1.1. Aragó	13	4	10	4	7	6	3	7
2.1.2. Castella-Lleó	10	6	5	7	10	7	8	3
2.1.3. Altres	7	8	9	3	8	11	5	4
2.2. No hispànics	4	3	1	0	4	4	2	2

Elaboració pròpia a partir de les dades de la *gran enciclopèdia catalana*, en els episcopologis respectius.

Posem, només, la/les inicial/s dels bisbats. Lleida (L), la Seu D'Urgell (U), Tarragona (TA), Solsona (S), Tortosa (TO), Barcelona (B), Girona (G) i Vic (V).

